

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ НА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНСЬКОГО МИРОТВОРЧОГО КОНТИНГЕНТУ В ІРАКУ (2003-2005 рр.)

Досліджується система позитивного і негативного інформаційно-психологічного впливу на військовослужбовців української миротворчої місії в Іраку. Вивчаються форми реалізації протидії негативному впливу і організація морально-психологічного забезпечення в зоні діяльності контингенту.

Ключові слова: інформаційно-психологічний вплив, українська миротворча місія, Ірак, протидія, морально-психологічний стан.

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасна епоха стрімкого розвитку засобів і форм інформатизації значно розширює інформаційну сферу і посилює значення інформаційно-психологічного впливу на військовослужбовців. Особливої уваги вимагає інформаційна безпека особистості військовослужбовців під час виконання бойових завдань, яка забезпечується його як ідеологічною, так і психологічною стійкістю. Залучення підрозділів ЗС України до виконання миротворчих місій засвідчило необхідність поглибленого вивчення питань інформаційно-психологічного впливу (ІПВ) на особистість та шляхи зміцнення морально-психологічного стану (МПС) миротворців, що і обумовило актуальність цього дослідження. Вивчення досвіду останніх локальних війн і збройних конфліктів засвідчило зростання ролі інформаційно-психологічного впливу як на противника, так і на свої війська в умовах, коли інформаційна боротьба, інформаційна загроза та інформаційне протиборство виходять на стратегічний рівень..

Новизна дослідження обумовлена відсутністю публікацій щодо комплексного інформаційно-психологічного впливу на миротворчий контингент. Якщо проблема здійснення ІПВ на війська і населення противника досліджена досить ґрунтовно [1, 2, 3 та ін.], то проблемі ІПВ на свої війська в

ході виконання миротворчих місій приділено недостатньо уваги. Інформаційно-психологічний вплив забезпечується сукупністю двох складових – інформаційно-технічної та безпосередньо інформаційно-психологічної. Дослідженням першої складової присвячений ряд робіт [4, 5 та ін.], у той час, як інформаційно-психологічна складова досліджена недостатньо, особливо стосовно об'єкта ІПВ – військовослужбовця миротворчого підрозділу. Існує незначна кількість публікацій, в яких вивчаються окремі питання інформаційно-пропагандистського забезпечення особового складу в миротворчій місії в контексті морально-психологічного забезпечення підрозділів ЗС України [6; 7]. Найбільш наближеними до розкриття цієї проблеми є праці М.Т. Дзюби, М.І. Онищука [8]; В.М. Вилка [9]; П.С. Прибутька і І.Б. Лук'янця [10]. Але й вони не розкривають ІПВ на військовослужбовців миротворчих підрозділів, що і було *метою нашого дослідження*.

Автор обрав *об'єктом дослідження* миротворчу місію підрозділів ЗС України в Іраку, оскільки вона була достатньо тривалою за часом і чисельною військовослужбовців. У ній брали участь (ротаційно) 5 омбр (1621 особа) (серпень 2003 р. – березень 2004 р.); 6 омбр (1621 особа) (березень – жовтень 2004 р.); 7 омбр (1587 осіб) (жовтень 2004 р. – травень 2005 р.); 81 тактична група (до 900 осіб) (травень – грудень 2005 р.). Військове керівництво України на цьому етапі відповідно враховувало досвід морально-психологічного забезпечення, набутий у попередніх миротворчих місіях та стабілізаційних операціях ЗС і вживало нових заходів щодо покращення морально-психологічного стану кожної наступної ротації в Іраку з врахуванням попередніх недоліків.

Дослідження поставленої проблеми проводиться за наступними напрямками: перший – розкриття дії системи інформаційно-психологічного впливу на морально-психологічну стійкість військовослужбовця миротворчого підрозділу та його особисту інформаційну безпеку; другий – способи здійснення ІПВ на особистість миротворця; третій – форми і засоби реалізації позитивного ІПВ на свідомість військовослужбовця; четвертий – організація інформаційно-психологічної протидії негативному ІПВ; п'ятий – інформаційно-пропагандистське забезпечення як основна форма реалізації ІПВ на миротворчий контингент.

Під час виконання миротворчої місії військовослужбовці піддаються інформаційно-психологічному впливу, що являє собою сукупність як позитивних, так і негативних для інформаційної безпеки особистості ІПВ. Під інформаційною безпекою особистості військовослужбовця розуміється захищеність його свідомості та психіки від дії негативного інформаційно-психологічного впливу, який може призвести до погіршення його морально-психологічного стану або до негативних дій.

Негативний ІПВ на військовослужбовця в умовах миротворчої місії, як правило, здійснюється методом навіювання, коли використовується специфічне і неспецифічне навіювання. Для військових колективів дієвим вважається спосіб специфічного навіювання “загальна платформа”, коли об’єкт впливу сприймає інформацію такою, якою її сприймає більшість підрозділу. У військових діях і миротворчих операціях широко використовуються такі способи неспецифічного навіювання, як подавлення і залякування, коли в об’єкта впливу провокується негативний психічний стан (неспокій, депресія, апатія, страх, паніка тощо). Особливо дієвим є останній спосіб, коли виникає страх перед суперзброєю противника, можливістю застосування ним зброї масового ураження, нестачі питної води, що особливо актуально в умовах спекотного клімату, чи продовольства.

Серед найбільш поширених способів здійснення негативного ІПВ необхідно виділити дезінформування і поширення чуток. Дезінформування, яке базується на свідомому використанні невірних даних противником, дуже наближене до способу переконання, що базується на повторі достовірної інформації (окремих фактів). Тому його важко відрізнити від правди, оскільки дезінформування виглядає правдоподібно і вміло приховує істинні мету та завдання, особливо коли його здійснює авторитетна особа. Поширення чуток здійснюється, як правило, в умовах відсутності достовірної інформації та діє ефективно у великих колективах, де є велика кількість об’єктів сприйняття інформації.

Інформування є надзвичайно дієвим методом у системі інформаційно-психологічної протидії. Інформаційно-психологічна протидія є комплексом заходів стосовно прогнозування, профілактики та зриву психологічних операцій, нейтралізації намагань дезінформувати та деморалізувати

особовий склад миротворчого підрозділу, дезорганізувати його бойову діяльність [11]. Здійснення ІПВ на особовий склад екстремальними угрупованнями та рухами потребує активної протидії через безперервне інформування військовослужбовців, нейтралізацію діяльності ворожих інформаційних установ, знищення дезінформуючих матеріалів, подавлення чуток тощо.

У ході виконання завдань українськими бригадами в Іраку велика увага приділялася протидії інформаційно-психологічному впливу противника. З цією метою вивчалися фактори бойової, соціально-політичної та для інформаційно-психологічного впливу на особовий склад. Відповідними фахівцями організовувався перегляд телепередач, прослуховування радіопередач, перечитування місцевих газет з метою визначення об'єктів, характеру та спрямованості інформаційного впливу, його завдань і можливих наслідків. Проводилися заходи щодо нейтралізації діяльності інформаційних засобів у провінції Васіт, які розповсюджували упереджену та недостовірну інформацію про діяльність українських миротворців, попереджували розповсюдження чуток через безперервне, об'єктивне, психологічно-доцільне інформування особового складу. Для місцевого населення готувалися та поширювалися агітаційно-пропагандистські матеріали та організовувалася взаємодія з органами місцевої влади з питань проведення заходів протидії інформаційно-психологічному впливу антикоаліційних сил [7]. Так офіцерами позаштатної групи психологічних операцій 5 омбр було розроблено та віддруковано п'ять видів інформаційних листівок для місцевого населення з метою висвітлення правдивої та об'єктивної інформації про діяльність українського миротворчого контингенту та протидії розповсюдженню чуток [6].

У системі інформування значну роль відіграли прес-центри 6-ї і 7-ї омбр, які поряд із суспільно-політичним інформуванням здійснювали оперативне висвітлення життєдіяльності українського миротворчого контингенту, а також постачали інформаційні матеріали для військових ЗМІ в Україні.

Блок позитивного для морально-психологічного стану миротворця інформаційно-психологічного впливу об'єднує інформаційну, духовну, психологічну, організаційно-діяльну і

життєзабезпечувальну (соціально-побутову) складову. Інформаційна складова спрямована на заповнення інформаційного вакууму, надання достовірних відомостей щодо бойової обстановки, сил противника, його озброєння, запланованих дій. Тому в миротворчих підрозділах 5-ї, 6-ї, 7-ї омбр в Іраку щоденно проводилось бойове та суспільно-політичне інформування особового складу про зміни в обстановці, події в зоні відповідальності, яке відбувалось у ранковий час протягом 20 хвилин в оперативній формі. Використовувались інші форми доведення інформації: бесіди, інформаційні листки, газета “Миротворець”.

Надання позитивного для особового складу ПІВ організує система морально-психологічного забезпечення. Психологічна складова, яка займає чи не найважливіше місце, здійснює позитивну психологічну підтримку військовослужбовців. Вона має на меті забезпечити високу інтелектуально-психологічну активність, позитивний психологічний стан і виконавче мислення військовослужбовців. Так особовий склад 6-ї і 7-ї омбр під час виконання завдань в Іраку мав можливість відвідувати спеціально створений “Центр психологічної реабілітації персоналу”. Своєрідними психологами були священники Володимир Кошарко та ігумен Іоасаф, які працювали в Іраку у складі відділу гуманітарних питань, попри невирішеність питання капеланства в ЗС України. Про результативність їх роботи свідчило активне відвідування каплиці особовим складом.

Психологічна складова тісно пов'язана із духовною, яка відповідає за позитивне інформаційно-емоційне наповнення свідомості і має на меті мобілізувати людину на безумовне і гарантоване виконання базових завдань у будь-якій обстановці. Це досягається в інформаційно-виховному процесі в системі інформаційно-пропагандистського забезпечення (ІПЗ), яке спрямоване на формування в особового складу свідомого ставлення до виконання службового і громадянського обов'язку; роз'яснення причин конфлікту, характеру і мети участі нашої країни у миротворчій місії; виховання військовослужбовців у дусі патріотичних традицій [11]. Ефективною формою інформаційно-психологічного впливу на особовий склад миротворчих підрозділів в Іраку було проведення занять з гуманітарної підготовки, які здійснювались один раз на тиждень протягом 50 хвилин [7]. Головні

зусилля в гуманітарній підготовці були зосереджені на: формуванні у кожного військовослужбовця почуття любові до України та її народу, традицій і культурних цінностей; гідності, честі та національної свідомості; вірності Військовій присязі; особистої відповідальності за виконання завдань під час миротворчої операції в Республіці Ірак; вивченні положень військових статутів Збройних Сил України; вихованні поваги до військових традицій, ритуалів, правил поведінки, форми одягу; підвищенні рівня інформованості особового складу про соціально-політичний, соціально-економічний стан держави; міжнародне становище та воєнну політику України, про суспільно-політичний стан, воєнно-політичну та релігійну обстановку в Республіці Ірак, особливо в провінції Васіт. Заняття з гуманітарної підготовки безпосередньо проводилися заступниками командирів з гуманітарних питань усіх рівнів, основним методом проведення яких було інформування. Система інформування особового складу механізованих бригад крім усного також включала використання технічних засобів, телевізорів, обладнаних супутниковими антенами, які приймали українські канали “Інтер+”, “Новий канал”, “ТРК”, “ТЕТ”, “Ентер”; відеомagneтофонів; клубу ПАК-60. Ефективно використовувались можливості радіовузла у таборі “Дельта”, який працював за допомогою радіостанції Р-405. Із друкованих засобів масової інформації поширеною була газета “Миротворець”, яка видавалась раз на тиждень тиражем 500 примірників. На жаль, друковані періодичні видання з України поступали повітряним шляхом з перебоями, тому не повністю задовольняли потреби військовослужбовців. У місцях проживання особового складу була оформлена наочна агітація з короткими інформаційними повідомленнями, подяками, вітаннями зі святами тощо. У бригадах працював офіцерський клуб [7].

Особовий склад бригад мав можливість обмежено користуватись послугами електронної пошти для зв'язку з сім'ями та близькими на Батьківщині. Необхідно зазначити, що доступ до соціальних мереж Інтернету був відсутній, в той час як існувала необхідність підключення до комп'ютерної мережі “Центрікс” для ведення контролю за надходженнями наказів та розпоряджень багатонаціональної дивізії. Питання використання Інтернету особовим складом необхідно детально дослідити, оскільки приклад миротворчих

підрозділів ЗС США в Іраку свідчить про можливі негативні наслідки користування Інтернетом. Так у 2007 р. Пентагон блокував тринадцять соціальних мереж, мотивуючи свої дії тим, що їх використання може завдати шкоди оперативній безпеці, а також ввів цензуру на “milblogs”, які перед публікацією повинні були візуватись військовим керівництвом [13].

Значний позитивний інформаційно-психологічний вплив на український миротворчий контингент в Іраку мала культурно-виховна робота, спрямована на зміцнення морально-психологічного стану особового складу. Її основними формами були: концерти; конкурси “КВК”; виступи вокально-інструментального ансамблю “Миротворець” (усього за період перебування в Республіці Ірак цим колективом проведено 14 концертів); проведення конкурсу колективів художньої самодіяльності “Червона калина” серед окремих частин і підрозділів; перегляд та обговорення художніх і документальних відеофільмів; привітання військовослужбовців та святкування днів народжень особового складу; спортивні змагання з волейболу, футболу, баскетболу, шахів та шашок; проведення вікторин, диспутів, бесід з особовим складом; організація роботи ротних бібліотечок; відвідування каплиці особовим складом; проведення годин “духовності” за участю священників [7].

Значний психологічний вплив на особовий склад у важких умовах миротворчої місії (спекотний клімат, нехарактерний для України, напружена суспільно-політична обстановка тощо) мали соціально-побутові проблеми (забезпечення питною водою, душем, своєчасне і достатнє харчування, наявність транспорту). В ході місії українського миротворчого контингенту в Іраку ці питання були успішно вирішені.

Опрацювання досвіду здійснення ІПВ на український миротворчий контингент 5 омбр було узагальнено й доповнено у довгостроковій програмі “Морально-психологічна підтримка в Республіці Ірак”, затвердженій Міністром оборони України 18 червня 2004 р. [14]. Програма мала на меті забезпечити морально-психологічний супровід військовослужбовців на всіх етапах підготовки та здійснення миротворчої діяльності в Іраку і передбачала загальні заходи їх виконання.

Висновки. Загалом дія системи інформаційно-психологічних впливів на миротворчий контингент об’єднує як

позитивні, так і негативні впливи. Посилення позитивних впливів здійснюється вдосконаленням способів, форм і технічної бази морально-психологічного забезпечення, в якому особливо важливу роль відіграють інформаційна, психологічна і духовні складові. Нейтралізувати і запобігти дії негативних впливів на особовий склад допомагає інформаційно-психологічна протидія, яка вимагає вдосконалення в напрямі своєчасного виявлення негативної дії, підвищення морально-психологічної стійкості військовослужбовців до таких впливів та організації співпраці з керівництвом багатонаціональної дивізії в зоні відповідальності в цьому напрямку.

1. *Жарков Я.* Інформаційно-психологічний вплив на війська та населення противника (1999–2000 рр.): дис. канд. і наук: 20.02.22 / Яків Миколайович Жарков. – К., 2007. – 206 с.
2. *Литвиненко О.* Інформаційні впливи та операції. Теоретико-аналітичні нариси [монографія] / О.В. Литвиненко. – К.: НІСД, 2003. – 240 с.
3. *Жовтенко Т.* Інформаційний вимір сучасних військових конфліктів (Іракська кампанія 2003 р.) / Т.Г. Жовтенко, В.М. Яблонський // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 4 (9). – С. 171–176.
4. *Странніков А.* Інформаційна боротьба у воєнних конфліктах другої половини ХХ століття [монографія] / А.М. Странніков. – К.: Альтпрес, 2006. – 192 с.
5. *Більовський І.* Роль інформаційно-психологічного впливу в інформаційній боротьбі [Електронний ресурс] / І. Більовський, В. Кулажський, В. Козачок / Український центр політичного менеджменту. Соціальна психологія. – Режим доступу до збірника: <http://www.politik.org.ua>. – Назва з екрана.
6. *Луник О.* Миротворча місія 5-ї окремої механізованої бригади України в Республіці Ірак / О. Луник // Воєнна історія. – 2004. – № 4–6. – С. 13–20.
7. *Сергієнко О.* Особливості інформаційно-пропагандистського забезпечення та культурного обслуговування особового складу 6-ї омбр під час виконання завдань у Республіці Ірак / О.О. Сергієнко // Миротворча діяльність Збройних Сил України та досвід застосування підрозділів Збройних Сил України в операції багатонаціональних сил зі створення умов стабільності та безпеки в Республіці Ірак. – К.: ННЦ ОТ і ВВ України. – 2005. – С. 316–322.
8. *Дзюба М.* Деякі аспекти протидії негативному інформаційно-психологічному впливу в ході миротворчої місії підрозділів Збройних Сил України / М.Т. Дзюба, М.І. Онишук // Вісн. Київ. НУ ім. Т.Г. Шевченка. Сер. Військово-спеціальні науки. – 2006. – № 18–19. – С. 25–28.
9. *Вилко В.* Використання досвіду інформаційно-психологічного забезпечення діяльності збройних сил США у локальних війнах і збройних конфліктах в період реформування

Збройних Сил України / В.М. Вилко // Зб. матер. наук.-практ. конф. "Стан та тенденції розвитку системи морально-психологічного забезпечення в умовах реалізації концепції гуманітарного та соціального розвитку у Збройних Силах України". – К.: НАОУ, 2003. – Ч. I. – С. 61–68.

10. *Прибутько П.* Інформаційні впливи: роль у суспільстві та сучасних воєнних конфліктах / П.С. Прибутько, І.Б. Лук'янець. – К.: Паливода А.В., 2007. – 252 с.
11. Методичні рекомендації щодо дій підрозділів у складі сил ООН з підтримки миру в зонах військових конфліктів / [Під ред. Г.І. Дячука]. – К.: МО України, 2004. – 87 с.
12. *Безбах В.* Зміст, завдання та організація морально-психологічного забезпечення, застосування військ (сил) / В. Безбах, М. Дзюба // Народна армія. Світогляд. – 2003. – Спецвипуск № 5. – С. 5–7.
13. *Hunt W.* Baghdad Burning: The Blogosphere, Literature and the Art of War / W. Hunt // Arab Media and Society. – January 2008. – 3 p.
14. Довгострокова програма "Морально-психологічної підтримки українського миротворчого контингенту в Республіці Ірак" від 18 червня 2000 р. // Воєнна історія. – 2004. – № 4–6. – С. 5.

Надійшла до редколегії 24.09.2012 р.

Рецензент: *Р.П. Мельник*, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет "Львівська політехніка", м. Львів.

**Підписний А.Р.
ИНФОРМАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ВЛИЯНИЕ НА
ВОЕННОСЛУЖАЩИХ УКРАИНСКОГО МИРОТВОРЧЕСКОГО
КОНТИНГЕНТА В ИРАКЕ (2003-2005 гг.)**

Исследуется система положительного и отрицательного информационно-психологического влияния на военнослужащих украинской миротворческой миссии в Ираке. Изучаются формы реализации противодействия отрицательному влиянию и организация морально-психологического обеспечения в зоне действия контингента.

Ключевые слова: информационно-психологическое влияние, украинская миротворческая миссия, Ирак, противодействие, морально-психологическое состояние.

**Pidlisnyi A.
INFORMATIVE AND PSYCHOLOGICAL INFLUENCES ON
SOLDIERS OF UKRAINIAN PEACEFUL FORCES IN IRAQ (2003-2005)**

The system of positive and negative informative and psychological influences on soldiers of Ukrainian Peaceful Mission in Iraq have been investigated. The realized counteraction forms to negative influences and the organization of moral and psychological providing in action zone have been studied.

Key words: informative and psychological influence, Ukrainian Peaceful Mission, Iraq, counteraction, moral and mental state.